

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060207

DOM
2016-10-21
Stockholm

Mål nr
M 8125-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2015-09-01 i mål nr M 3624-14, se bilaga A

KLAGANDE

T G

Ombud: Advokat M N

MOTPARTER

1. Staten genom Länsstyrelsen Västmanlands län
721 86 Västerås

2. Sveaskog Förvaltnings AB, 556016-9020
Torsgatan 4
105 22 Stockholm

Ombud: Advokaterna N R och B H

SAKEN

Tillstånd enligt miljöbalken till utrivning av Baggådammen m.m. i Hedströmmen i Skinnskattebergs kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på följande sätt.

Sveaskog Förvaltnings AB och staten genom länsstyrelsen i Västmanlands län ska, utöver det belopp som anges under rubriken *Ersättning* i tingsrättens domslut, solidariskt betala ersättning till T G med 200 000 kr.

Dok.Id 1282626

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

2. T Gs yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen lämnas utan bifall.

BAKGRUND

I den överklagade domen har mark- och miljödomstolen lagligförklarat Baggådammen och gett Sveaskog Förvaltnings AB och länsstyrelsen tillstånd till utrivning av dammen samt att genomföra vissa biotopvårdande åtgärder. Mark- och miljödomstolen förenade tillståndet med ett beslut om att det fick tas i anspråk även innan domen hade vunnit laga kraft (verkställighetsförordnande). Under handläggningen i Mark- och miljööverdomstolen har flera beslut meddelats. Först upphävdes mark- och miljödomstolens verkställighetsförordnande i beslut den 29 september 2015 och därefter meddelades prövningstillstånd den 11 november 2015 och slutligen avslogs Sveaskog Förvaltnings AB:s yrkande om avvisning av viss bevisning i beslut den 14 april 2016.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

T G har yrkat att ansökan ska avslås och att Mark- och miljööverdomstolen ska förordna att underhållsansvaret för dammen ska övergå till honom. Om tillstånd till utrivning av Baggådammen lämnas har han yrkat att han ska tillerkännas ersättning med 2 miljoner kronor samt att tiden inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken i anledning av oförutsedda skador får framställas ska bestämmas till tio år efter arbetstidens utgång. **T G** har slutligen yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med ytterligare 52 500 kronor samt ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 129 201 kronor.

Sveaskog Förvaltnings AB (Sveaskog) och **Länsstyrelsen Västmanlands län** (länsstyrelsen) har medgett att **T G** tillerkänns ersättning med 200 000 kronor med anledning av utrivningen av dammen men i övrigt yrkat att överklagandet ska avslås.

UTVECKLANDE AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

T G har anfört i huvudsak följande.

Tillstånd till utrivning

Han vill överta underhållsansvaret av Baggådammen och kan därvid åta sig att skydda flodpärlmusslan och bygga en fisktrappa. Detta utgör hinder mot utrivning av dammen. Som han har påtalat är underhållet kraftigt eftersatt och om han övertar ansvaret bör han rimligen ha rätt till ersättning, men frågan är inte föremål för prövning i denna process. Det är en mindre dammanläggning vars underhåll han i praktiken har skött sedan 1974. Sveaskogs uppskattning vad gäller de behövliga upprustningsåtgärderna bygger på att maskiner och personal hyrs in. Han äger de behövliga maskinerna och kan fullgöra underhållsskyldigheten med egna insatser. Underhållskostnaderna för hans del blir därmed avsevärt lägre. Den utredning om behövliga upprustningsåtgärder av dammen som han lät göra 2010 utgick ifrån en totalrenovering utan egen arbetsinsats. Löpande underhåll är dock inte samma som totalrenovering och kräver inte de åtgärder som framgår av nämnda utredning. Dammen är numera i stort sett i gott skick och det saknas skäl att anta att han inte skulle kunna fullgöra underhållsskyldigheten. Bolagets enda intresse i målet ligger i att undgå underhållsansvaret vilket faller eftersom han är villig och förmår att ansvara för dammens underhåll.

Byggnaden på hans fastighet ligger på berggrund men mellan byggnaden och dammen finns lera och silt. Vid sprängningen av förrådsdammen och när dammen vid ett annat tillfälle torrlades uppkom sprickbildning i byggnaden. En utrivning av dammen kommer sannolikt att leda till kraftiga skador på byggnaden genom att jorden och berggrunden i avsaknad av mottryck kommer att röra sig mot vattendraget. Skadorna kan bli så stora att inlösen krävs. Dessa risker och skador gör att han också har ett personligt intresse av att underhålla dammen.

Länsstyrelsens intresse i målet ligger i att skydda den rödlistade flodpärlmusslan, vilken har hittats i Hedströmmen och som i sin tur är beroende av öringen för sin fort-

plantning. Dammen utgör inget direkt hot mot musslan som kan leva såväl i stilla som i strömmande vatten. Från länsstyrelsens sida syftar utrivningen enbart till att skapa fria vandringsvägar för fisk, främst öring. Han ifrågasätter om flodpärlmussla förekommer vid Baggådammen. Att äldre exemplar har hittats tyder på att dessa har planterats där. Den naturliga förekomsten av flodpärlmussla är i vilket fall inte utredd. Den öring som förekommer är utsatt för sportfiske efter att den ursprungliga, lokala öringen försvunnit. Det är en god tanke att skapa fria vandringsvägar men han bor bredvid dammen och vet av erfarenhet att utan dammen kommer det varken att finnas strömmande eller stilla vatten under stor del av året. Utan reglering kommer nämligen större delen av vattnet att försvinna ut i Mälaren och Hedströmmen förvandlas till en sinande bäckfåra, i vart fall vid Baggådammen. Därför medför utrivning skada för såväl flodpärlmussla som öring. Ifall flodpärlmussla förekommer naturligt kan inte dammen anses utgöra ett hinder för dess fortplantning då dammen funnits på plats åtminstone sedan 1600-talet.

Miljökonsekvensbeskrivningen i målet är missvisande och stämmer inte överens med hans erfarenheter från reparation och nybyggnad av dämmena i herrgårdsdammen 2003 och 2004. Det går inte att få en vattenspiegel i dammen efter en utrivning och den tekniska beskrivningen innehåller felaktiga fysiska förutsättningar. I den tekniska beskrivningen ska trösklarna sänkas väsentligt, men för att få en vattenspiegel krävs i stället att dammtröskeln höjs med ca en meter. För att sänka trösklarna krävs sprängning vilket inte får ske utan nedsättning av medel för eventuell skada på hans fastighet som redan uppvisar skador på grund av den nu mera fluktuerande dammen. En konsekvensutredning kring hur hans fastighet skulle påverkas av sänkt tröskel saknas. Dammen har inte fluktuerat över tid förrän 2009. Hamrarna drevs förut av överfallshjul vilket krävde att dammen var full. Den tidigare förrådsdammen sörjde för att herrgårdsdammen hölls i full nivå.

Mark- och miljödomstolens intresseavvägning är knapphändig och kan ifrågasättas. De positiva följderna är att friare vandringsvägar för fisk åstadkoms vilket gynnar flodpärlmusslan om den förekommer i vattendraget. Det förutsätter att man genom utrivningen erhåller strömmande vatten, vilket kan ifrågasättas. Nackdelarna är betydande för såväl enskilda som allmänna intressen genom att stora kulturvärden går

förlorade. Kulturmiljövärdena medför att herrgården har ett avsevärt mycket högre marknadsvärde än motsvarande fastighet utan dessa kulturvärden. Utrivningen medför därför en stor ekonomisk förlust för honom i och med att hans möjligheter att utnyttja sin egendom som attraktivt utflyktsmål begränsas. Därutöver är det inte utrett vilka fysiska skador som kommer att orsakas hans fastighet genom minskat mottryck då vattennivåerna sänks eller försvinner. Till detta kan läggas förlust av fallkraft som han äger och förstörda möjligheter till fortsatt kräftfiske. Allmänna intressen utgör således inte tillräckligt starka skäl mot att anläggningen bibehålls särskilt då utrivningen inverkar negativt på djurlivet och medför inte de positiva effekter på biotopen som önskas.

P A, som har studerat förhållandena i Hedströmmen, rekommenderar att vandringsvägar skapas utan utrivning, vilket säkerställer att alla värden på platsen bevaras. En sådan kan anläggas till en avsevärt mindre kostnad än en utrivning. En enkel fiskväg kan skapas genom att de fyrkantiga sättorna i den norra fåran avlägsnas till en nivå där fisken kan passera och vattenspegeln kan behållas. Förfarandet har framgångsrikt tillämpats vid andra dammar. Det behövs inte något omlöp. Passagen fungerar kanske inte tillfälligt vid vissa flöden. En ytterligare fördel med fisktrappa är att den kan förses med mätinstrument för att registrera fiskens rörelser och därigenom skapa bättre förutsättningar för att i framtiden bedöma behovet av insatser till skydd för exempelvis öring och flodpärlmussla.

Ersättning

Eftersom intrånget i hans fastighet enligt ansökan är tämligen omfattande och ska pågå i upp till fem år synes ersättningen vara tilltagen i underkant. Skadan han åsamkas genom den sökta åtgärden uppgår enligt H Ls uttalande till 2 miljoner kronor genom att kulturmiljön påverkas, vattenspegeln försvinner eller minskar, möjligheten till kräftfiske liksom möjligheten att producera vattenkraft (fallrätt) försvinner. Fastigheten bedöms enligt intyg från M M ha ett värde om minst 11 miljoner kronor där under övriga upplysningar som kan påverka marknadsvärdet anges bland annat park och dammar med Hedströmmen rinnande cirka 100 meter från herrgårdsbyggnaden. Dammen måste därmed anses svara för större delen av ett

minskat marknadsvärde medan möjligheterna till kräftfiske och drift av minivattenkraftverk svarar för en förhållandevis liten del av den totala skadan.

Han har under många års tid planterat signalkräfta i Baggån. Beståndet är idag livskraftigt och beräknas kunna producera i vart fall 250 kg kräftor årligen. Svenska signalkräftor är lättsålda och betingar ett pris på ca 300 kronor per kilo. Han har räknat med en årlig inkomst från kräftfisket med omkring 75 000 kronor inom en femårsperiod. Mark- och miljödomstolen har aldrig efterfrågat några uppgifter om kräftfiskets omfattning. Han haft tillstånd till utsättning av kräftor genom Baggådalens fiskevårdsområdesförening i vilken han var medlem. Påståendet att utställningen skulle vara olaglig har framställts först i högre instans varför han måste ha rätt att åberopa ny bevisning i den delen. Kräftor har satts ut från skolan upp till bakom lusthuset, alltså nedströms dammen inom det område där tillstånd fanns. De åberopade värderingarna i målet utgår ifrån att det finns rätt till kräftfiske, inte utsättning av kräftor.

Han har börjat bedriva verksamhet i lusthuset där dammen och kulturmiljön är motorn. De har arrangerat kräftskiva för grupper och företag med nykokta färska kräftor i lusthuset och planerat ha sommarcafé kombinerat med försäljning av egentillverkade charkprodukter och fisk.

Vattenkraftverket utgörs av ett mindre vattenhjul kopplat till en enkel generator vilken producerar elektricitet för att täcka fastighetens behov av hushållsel. Vattenkraftverket har ytterst begränsad eller ingen påverkan på vare sig kulturmiljön eller på miljön och har inte någon inverkan på allmänna eller enskilda intressen. Därför krävs inget tillstånd för kraftverket. Länsstyrelsen har också känt till kraftverket i minst 13 års tid utan att förbjuda det. Oavsett äger han fallrättigheterna vilket framgår av åberopade handlingar från lantmäterimyndighetens akt 19-SKI-213 och 1904-68 med bilagda köpeavtal. Rättigheterna har särskilt preciserats avse bland annat rätt till strömfall och har i sig ett ekonomiskt värde som går förlorat. Detta då det är skillnad på utbyggt strömfall och strömfall. Fallrättigheternas värde framgår av åberopat mail från J J.

På grund av misskött reglering uppströms har marksättningar skett ungefär sedan 2003–2004. Han har ifrågasatt bolagets konsultbolags opartiskhet och har därför motsatt sig att bolaget skulle utreda eventuella skadeverkningar på hans fastighet. Istället har han undersökt möjligheterna att ordna med en egen utredning i frågan men har på grund av att målet avgjordes inte hunnit med detta.

Oförutsedda anspråk

Det är svårt att på förhand avgöra i vilken mån förhållandena i mark och grundvatten kommer att påverkas av sökandens åtgärder, men skada kan uppkomma efter lång tid och eventuella skador kan vara svårutredda. Därutöver är det staten som är sökande i målet. Tiden för framställande av anspråk med anledning av oförutsedda skador bör därför bestämmas till 10 år efter arbetstidens utgång.

Sveaskog har anfört i huvudsak följande.

Tillstånd till utrivning

Huvudskälen till utrivning är att dammarna saknar praktisk nytta, är i dåligt skick och påverkar naturmiljön negativt. Enligt länsstyrelsen finns starka allmänna intressen för utrivning. Hedströmmen hyser ett bestånd av den artskyddade flodpärlmusslan som är beroende av öring för sin fortplantning och spridning. Öringen är i sin tur beroende av fria vandringsvägar. Hedströmmen är på grund av förekomsten av strömstationär öring och flodpärlmussla utpekad som nationellt värdefullt vattendrag för natur- och fiskevården och föreslagen som ett nytt Natura 2000-område. Enligt länsstyrelsens inventering löper beståndet av flodpärlmussla i Hedströmmen stor risk att dö ut om inte åtgärder vidtas snart. Det är därför mycket angeläget att återskapa strömmande biotoper och vidta åtgärder mot de artificiella vandringshindren för att förbättra möjligheterna till genetiska utbyten mellan olika delpopulationerna av öring och flodpärlmussla. Det finns vidare krav enligt EU-rätten om förbättring av vattenförekomster bland annat genom fria vandringsvägar. Baggådammen är en del i ett projekt att riva ut flera liknande dammar. På annat håll i Hedströmmen finns kulturmiljöer av riksintresse. På denna plats, där riksintresse inte föreligger, prioriterar länsstyrelsen naturvården.

Tillstånd till utrivning ska alltid lämnas till den underhållsskyldige om inte förordnande om övergång av underhållsansvaret meddelas. T G är inte lämplig att ta över underhållsansvaret på grund av hans begränsade ekonomiska resurser som torde vara otillräckliga för att försätta dammen i erforderligt skick samt anlägga och underhålla en sådan fiskväg som bör krävas om vandringshindret kvarblir. Kostnaderna är sannolikt högre än vad T G påstår. Enligt en utredning gjord på uppdrag av T G för några år sedan kostar en upprustning av dammen ca 4,5 miljoner kronor. Enligt bolagets utredning uppgår kostnaderna för de nödvändiga dammsäkerhetshöjande åtgärderna till 2 miljoner kronor. Även om det går att minska på kostnaderna om arbetet görs själv avser stora delar av utgifterna materialkostnader för betong m.m. Vid anläggande av fiskväg bör beaktas att fallskillnaden vid dammen är 4,5 meter. Den föreslagna vattenpassagen kommer inte att fungera vid låga vattennivåer och uppfyller inte kraven för bästa möjliga teknik i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter. En fiskväg ska kunna avbörda 6 procent av flödet. En slitsränna brukar kosta från 0,8 miljoner kronor per meter. Omlöp är ofta kostnadseffektiva men olämpliga på denna plats på grund av hög terrängnivå runt dammen vilket skulle kräva stora schakter. Kostnaden för fiskväg på platsen kan i bästa fall uppskattas till 1,5–2 miljoner kronor.

Kulturmiljön skyddas i erforderlig omfattning genom att det mindre lusthus beläget vid dammen bevaras och tillstånd söks enligt kulturmiljölagen. Bolaget ska vidare tillse att vattenspegeln blir kvar där dammen i dag är belägen. Vattenspegeln kommer att bli kraftigt påverkat av de planerade åtgärderna men det kommer att placeras ut erosions-skydd där det behövs och stora stenar slumpvis för att trycka isär vattnet. Damm-tröskeln kommer att till viss del ersättas av stenblock, men vattenytan sänks. Vattendelaren vid vägbron kommer att finnas kvar varför vattnet även fortsättningsvis kommer att rinna tvådelat på platsen. Hur mycket vatten som ska avledas till respektive del är en prioriteringsfråga. Bron till lusthuset kommer att behållas. Åfåran nedströms dammen kommer att bli mer synlig. Erfarenhet visar att miljön efter utrivning brukar bli fin och uppskattad av de kringboende. Det finns inte några risker för sättningar och en obetydlig risk för grundvattensänkning. Det finns vidare möjlighet att komplettera med material för att skapa mottryck, vilket ska göras inom biotopvården. Det är uppenbart att de allmänna intressena i form av miljövinster

genom fria vandringsvägar till nytta för flodpärlmusslan är mer angelägna än att underhållsskyldigheten ska övergå till T G. Påståendet om att utrivning skulle medföra skada för flodpärlmussla, öring och andra vattenlevande djur tillbaka-visas.

Av förarbetena till 11 kap. 6 § miljöbalken framgår att utrymme lämnas för en förhållandevis fri och mångsidig bedömning av vattenverksamheten. Krav på matematisk exakthet uppställs inte. Vattenverksamheter för fiskets förbättrande eller den allmänna miljö- och hälsovården ska dessutom kunna erhålla tillstånd även om verksamheten i strikt ekonomisk mening är förlustbringande. Mark- och miljödomstolens konstaterande att de biotopvårdande åtgärderna är positiva för biotopen och att de eventuella olägenheterna för sakägarna är mycket begränsade är således tillräckligt för att tillstånd till biotopvårdande åtgärder ska kunna lämnas. Vilka fysiska skador som kan orsakas T Gs fastighet till följd av utrivningen saknar all relevans för prövningen av tillstånd och får istället prövas inom ramen för oförutsedd skada.

Ersättning

Det är den som kräver ersättning som ska bevisa att skadan uppkommer och i vilken omfattning skada uppkommer. T G har inte visat att högre skada uppkommer för honom än det bolaget har medgett. De åberopade värderingarna i målet är kortfattade och utgår ifrån att det finns tillstånd till bedrivande av minikraftverk samt kräftfiske. T G har framfört planer på att bedriva caférörelse i lusthuset, men huset ägs av bolaget.

Det krävs tillstånd för utplantering av signalkräfta. Då T G såvitt känt saknar tillstånd är det omotiverat att tillerkänna honom ersättning för detta. Även minikraftverket saknar såvitt känt erforderligt tillstånd. Det kan därför inte heller komma ifråga att tillerkänna honom ersättning för möjligheten att driva vattenkraft-verket. Någon fallrättighet förlorar han inte då dessa kvarstår oavsett om dammen kvarblir eller inte. Han har möjlighet att söka nytt tillstånd om han vill fortsätta utnyttja strömfallet för kraftverksamhet. Bolaget ifrågasätter dock även att han alls äger fallrättigheterna. Eventuell värdeminskning på hans fastighet till följd av

avsänkning av en vattenspiegel belägen på en av annan än han själv ägd fastighet kan knappast berättiga till ersättning enligt 31 kap. 19 § första stycket miljöbalken. Detsamma gäller för eventuell påverkan på kulturmiljön. För övrigt kommer inte kulturmiljön att förstöras utan ingreppet i fornlämningen kommer att prövas enligt kulturmiljölagen. Länsstyrelsens kulturmiljöenhet är positiv till åtgärderna. Vidare kommer en vattenspiegel att finnas kvar efter utrivningen.

Även om bolagets tvångsrätt för tillträde gäller under fem år saknar bolaget allt intresse av att utföra arbetena under fem år. Nyttjandet av del av T G fastighet bedöms behöva ske under fyra till sex veckor varefter fastigheten kommer att återställas i ursprungligt skick. Ersättningen för tvångsrätt är således skälig.

Det saknas skäl för att förlänga tiden för anmälan av oförutsedda skador.

Länsstyrelsen har vidhållit det som anförts i mark- och miljödomstolen och tillagt i huvudsak följande.

Tillstånd till utrivning

Flodpärlmusslan föredrar att stå i strömmande partier och påträffas sällan eller aldrig i lugnvatten. Strömmande vatten är också den som bäst gynnar öring vilket är en viktig värd fisk för flodpärlmusslan. Denna bild stämmer väl överens med Artdatabankens beskrivning av flodpärlmusslans biotopkrav. I samband med inventeringen av Hedströmmens huvudfåra på en sträcka på 14 km 2009 har en person genom snorkling tittat igenom hela vattendragssträckan och därmed bildat sig en mycket god uppfattning av flodpärlmusslans förekomst. Drygt 600 musslor hittades fördelade på en sträcka på ca tio km. Musslorna är uppdelade i tre från varandra separerade bestånd beroende på dammarna vid Nedre Borgfors och Baggå, som utgör definitiva hinder. Dammarna gör att det finns en slående liten andel strömmande miljöer på den inventerade sträckan. Åldern på musslorna varierade från mellan 30 år till minst 104 år och de uppmätta storlekarna tyder på att reproduktionen fungerar då och då, senast för ca 25–30 år sedan. Flodpärlmusslans situation i Hedströmmen är mycket akut och har snarare förvärrats efter inventeringen. Antalet musslor har konstant sjunkit, framförallt vid lokalen vid Skommarbyn ca en km uppströms Baggådammen. Dessutom ökar

medelskallängden och andelen musslor under åtta cm minskar. Detta tyder på att populationen är åldrande och att föryngringen är obefintlig. En viktig åtgärd för att undvika att arten dör ut är att få bort barriärerna mellan de åtskilda populationerna så att genetiskt utbyte kan ske mellan de små delpopulationerna som annars löper stor risk att försvinna. Minst lika viktigt är att se till den miljö som flodpärlmusslan föredrar, dvs. strömmande vatten, finns i tillräcklig utsträckning och att vattnet inte regleras så att stora variationer i flödet uppstår. Det sistnämnda har varit ett återkommande bekymmer i Hedströmmens huvudfåra varför det pågår en översyn av samtliga regleringsdammar.

En självreproducerande öringsstam är ytterligare en viktig pusselbit. Studier visar att det finns relativt gott om lokala bestånd av den ursprungliga Hedströmmenöringen kvar i vattensystemet, men sparsamt i huvudfåran. Med stor sannolikhet beror detta på att vattendraget har fragmenterats. Dammbyggnader medför en minskad genetisk variation, vilket ökar risken för att fiskpopulationerna i området inte kan överleva långsiktigt. Öringarna utvecklar med stigande ålder immunitet mot glochidierna (flodpärlmusslans parasiterande larvstadium) och kan därför stöta bort larverna från gälarna innan de är fullt utvecklade. Av denna anledning är flodpärlmusslorna beroende av att även öringens föryngring fungerar tillfredsställande. Dammens ålder utgör inte ett skäl till att anse att flodpärlmusslor och dess värdfisk öring skulle ha vant sig vid den påverkan som definitiva vandringshinder i form av damm orsakar. Att det finns utredningar som pekar på att ca 300 meter är den minsta längd som krävs på en vattendragssträcka för att det ska finnas förutsättningar för livskraftiga öringsbestånd innebär inte att 300 meter är tillräckligt för att upprätthålla en population som inte riskerar ett utdöende på sikt. Det är dock klart att den reproducerande förmågan hos öringen i Hedströmmen är starkt begränsad och ett bra sätt att gynna populationen är att öka rörelsefriheten genom att ta bort vandringshinder.

Den uppdämda vattenytan kommer inte att torrläggas vid en utrivning i och med att vattenspegeln inte befinner sig allra högst upp i ett vattensystem. Vid de allra flesta tider på året tillförs ständigt nytt vatten från tillrinningsområdet så länge inte extrema torrperioder pågår under lång tid. Det enda skälet till torrläggning skulle vara om det uppstår klunkningar till följd av en oaktsam reglering uppströms. Regleringen är

föremål för länsstyrelsens tillsyn. I samband med utrivning är det önskvärt att genomföra biotopvård för att optimera framkomligheten i forsen nedströms och undvika hastig övergång från fors till lugnvatten som inte är gynnsamt för öring och flodpärlmussla. Något behov av ytterligare sänkning finns inte och eventuella svårigheter i framkomlighet för fisk kan avhjälpas med upptröskling, dvs. genom iläggning av block och sten nedströms en naturlig tröskel.

Det är länsstyrelsens uppgift att göra en avvägning när två allmänna intressen ställs mot varandra. Området vid Baggådammen är visserligen kulturhistoriskt särskilt värdefullt men det finns många sådana exempel i länet. Upptröskling kommer att vidtas i syfte att delvis bevara en vattenspegel. Vidare kommer informationsskyltar att sättas upp samt lusthuset bevaras och vara fortsatt tillgänglig. Dessa åtgärder utgör en rimlig kompensation för de kulturvärden som i och med utrivningen går förlorade.

Naturvårdsintresset av att skapa fria vandringsvägar för att i första hand gynna flodpärlmusslan och öringen väger därför tyngre varför det med hänsyn till allmänna intressen är mer angeläget att anläggningen rivs ut. Fler, längre och mer sammanhängande strömsträckor gynnar öringen och därmed flodpärlmusslan. Utrivning är den åtgärd som bäst gynnar flodpärlmusslan eftersom den inte bara möjliggör fri vandring för öring och därmed flodpärlmussla utan även återskapar viktiga strömbiotoper där dessa arter trivs och som det i dagsläget är brist på. Utrivningen kommer att göra att en sträcka på ca 2 km uppströms omvandlas till strömmande vatten. Åtgärden gynnar även alla andra vattenlevande organismer bäst eftersom fiskvägar aldrig kan ersätta den naturliga forsens och strömmande vattnets dynamik och ekosystemfunktion. Utrivningen ingår i ett större projekt ”fria vandringsvägar i Hedströmmen” och är ett led i länsstyrelsens arbete med förbättringsåtgärder för att nå mål som ställs i flera rättsakter på EU-nivå. Hedströmmen har måttlig status främst på grund av bristande kontinuitet.

En fisktrappa är inte ett lämpligt alternativ då dessa anläggningar är mycket kostsamma och svåra att dimensionera för alla livsstadier av alla vattenlevande organismer under alla tider på året. Fisktrappan eller fiskvägen skulle även behöva vara mycket mer omfattande än det förslag som T G gjort gällande och passera både dammbyggnaden och dammen för att uppfylla Havs- och vatten-

myndighetens rekommendationer för bästa möjliga teknik. Även då är det inte helt enkelt att få fisken att vandra i trappan/vägen utan behöver följas upp i kontrollprogram med kostsam utrustning (ca 500 000 kronor). Det är dessutom mycket svårt om inte omöjligt att utreda fiskvägens effektivitet. Kunskapen för passerbarhet för bottenfauna är i princip obefintlig och mycket svår att studera. Erfarenhetsmässigt är utrivning den bästa och billigaste lösningen. De allmänna intressena för utrivning i detta fall är så angelägna att det inte kan meddelas något förordnande om övertagande av underhållsansvaret till T G även om han skulle ha förutsättningar för att fullgöra underhållsskyldigheten. Dammen har vidare ett stort behov av upprustning och T G har inte visat att han kan fullgöra de skyldigheter som ett övertagande skulle medföra.

Ersättning

Det saknas tillstånd för att driva vattenkraftverket. Eftersom länsstyrelsen under längre tid utrett frågan om fri vandringsväg vid Baggådammen hade det varit kontraproduktivt att förelägga T G om att söka tillstånd till kraftverket. Andra verksamheter har dessutom prioriterats för tillsyn. Att han inte har förelagts att söka tillstånd kan inte utlösa ersättningsrätt. Om det finns förutsättningar att meddela tillstånd och vad ett sådant tillstånd i så fall skulle vara värt är väldigt osäkert.

T Gs utplantering av kräftfiske har saknat tillstånd och gjorts illegalt. Det är därför inte rimligt att ytterligare ersättning ska utgå för eventuellt förlorat kräftfiske. Enligt uppgift från fiskevårdsområdesföreningen har föreningen inte gett T G tillåtelse eller uppdrag att sätta ut kräftor. Föreningen har inte tillstånd till att sätta ut kräftor uppströms Baggådammen då det där tidigare har funnits flodkräftor.

Vattenspegeln kommer inte att gå förlorad. De kompensationsåtgärder som vidtas är tillräckliga för att beakta kulturmiljön. Någon ytterligare ersättning för förlorade kulturmiljövärden kan därför inte utgå. Inte heller ska ersättningen för medgiven tvångsrätt ökas då arbeten kommer att utföras under en kortare period om 4–6 veckor och omfattar en mindre del av fastigheten.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen har hållit huvudförhandling och syn i målet och T G har på egen begäran hörts under sanningsförsäkran. Parterna har också åberopat viss skriftlig bevisning.

Tillstånd till utrivning

Det är klarlagt i målet att Sveaskog är underhållsansvarig och därmed behörig att ansöka om utrivning av dammen. Vidare har länsstyrelsen rätt att ansöka om utrivning enligt 2 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV). Som huvudregel ska tillstånd till utrivning alltid lämnas enligt 11 kap. 19 § miljöbalken. Om en ägare av en fastighet som skulle skadas av utrivningen begär att få överta underhållsansvaret får ett sådant förordnande meddelas i stället. Detta förutsätter dock att sökandens eller allmänna intressen av en utrivning inte anses mer angelägna och att den som vill överta ansvaret bedöms ha möjlighet att fullgöra skyldigheten, se 11 kap. 20 § första och tredje stycket miljöbalken.

Det framgår av utredningen i målet att de allmänna intressena av en utrivning väger tungt. Miljömässigt är det alltså mycket fördelaktigt att riva ut dammen. Länsstyrelsen och Sveaskog har visat att alternativa lösningar inte skapar samma vinster för miljön.

Vidare framgår av utredningen att kulturhistoriska värden skulle förstöras av en utrivning. Länsstyrelsen, som ska bevaka både miljö- och kulturhistoriska intressen, har dock bedömt att miljöintresset väger tyngre. Detta särskilt mot bakgrund av att kulturhistoriskt intressanta miljöer finns i mycket stor utsträckning i länet och att Baggå herrgård med omgivning inte är unikt i detta sammanhang.

Utredningen i målet visar också att T G kommer att lida viss ekonomisk skada av en utrivning genom att hans fastighet förlorar i värde, vilket Sveaskog och länsstyrelsen har medgett.

Vid en avvägning mellan det mycket starka allmänna miljöintresset i detta fall av att dammen rivs ut och de andra intressen som redovisas ovan bedömer Mark- och miljööverdomstolen att intresset av en utrivning får anses mer angeläget än Trygve

T Gs intresse av att få överta underhållsansvaret för dammen. T Gs förstahandsyrkande om att få överta underhållsansvaret ska därmed lämnas utan bifall.

Ersättning för skada respektive tvångsrätt

Sveaskog och länsstyrelsen, som får tillstånd att riva ut dammen, ska betala skälig ersättning för skador på T Gs fastighet som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena, se 31 kap. 19 § miljöbalken.

T Gs yrkande om ersättning med 2 miljoner kronor är baserade på hans egna uppgifter och två relativt kortfattade värderingsintyg. Det finns oklarheter avseende kraftproduktionen som bedrivs utan tillstånd samt hur det förhåller sig med kräftfiske. Vidare framgår det av utredningen i målet att ägarförhållandena när det gäller lusthuset, i vilket T G bedriver och avser att bedriva verksamhet, är oklara.

Mark- och miljööverdomstolen anser inte att T G har förmått visa att de skador han drabbas av till följd av ändringar i vattenförhållandena är större än vad Sveaskog och länsstyrelsen numera har medgett. Ytterligare ersättning ska därmed dömas ut i enlighet med medgivandet.

Tiden för framställande av anspråk med anledning av oförutsedd skada m.m.

När tillstånd ges till vattenverksamhet ska domstolen fastställa den tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas. Denna tid ska bestämmas till fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som framstår som lämplig med hänsyn till omständigheterna i målet. Tiden börjar räknas efter arbetstidens utgång, se 24 kap. 13 § miljöbalken.

Bestämmelsen är hämtad från 1981-års vattenlag och skäl för att sätta tiden längre än fem år är att verksamhetens fulla inverkan på vattenförhållandena kan antas inträda vid en sen tidpunkt. Ett typiskt fall är erosionsskador där det kan dröja mycket länge innan en skada uppstår. En annan situation är där ett tillstånd under många år endast utnyttjas delvis och först när det nyttjas fullt ut kan nya oförutsedda skador uppstå (prop. 1980/81:130, s. 585).

I detta fall är eventuella skador främst sättningsskador på grund av minskat vattentryck när dammen rivs ut. Vattentrycket minskar direkt när dammen rivs ut och av utredningen i målet framgår att den slutliga utformningen av vattendraget efter utrivningen inte är fastställd, utan kommer att ske successivt utifrån förhållandena på platsen. Mark- och miljödomstolen har föreskrivit en arbetstid om fem år från dagen för dom. Det har vidare framkommit att marken i vart fall delvis består av lera och silt, men att byggnaden sannolikt står på berg. Dammen har funnits längre än herrgårdsbyggnaden och lera är ett material där det finns osäkerheter i beräkning av eventuella sättningars storlek och tidsförlopp, särskilt när det finns osäkerheter i hur grundvattentytan kan komma att förändras. Mark- och miljööverdomstolen bedömer dock att om avsänkningen av vattenspegeln skulle medföra sättningar i marken så kommer dessa att kunna påvisas inom en femårsperiod. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att det inte finns skäl att sätta tiden för anmälan av oförutsedd skada längre än fem år.

Fortsatt verkställighetsförordnande

Mark- och miljööverdomstolen har i beslutet som fattades i september 2015 upphävt verkställighetsförordnandet. Det saknas skäl att göra en annan bedömning nu, varför det tidigare beslutet alltjämt ska gälla.

Rättegångskostnader

Mark- och miljööverdomstolen finner att det saknas skäl att frångå den bedömning som mark- och miljödomstolen har gjort beträffande skälig ersättning för T Gs rättegångskostnader där.

T G har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen. Sveaskog och länsstyrelsen har motsatt sig yrkandet. T G har fått bifall till sin talan i Mark- och miljööverdomstolen endast på det sättet att han fått en något höjd ersättning. Det som han har vunnit är endast av liten betydelse. Han ska därför inte få ersättning för sina rättegångskostnader här.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B
Överklagande senast den 18 november 2016.

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Claes-Göran Sundberg, tekniska rådet Dag Ygland, hovrättsrådet Christina Ericson, referent, och tf. hovrättsassessorn Marie Eiderbrant.

Föredraganden har varit Helen Agah.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-09-01
meddelad i
Nacka Strand

Mål nr M 3624-14

SÖKANDE

1. Staten genom Länsstyrelsen Västmanlands län
721 86 Västerås

2. Sveaskog Förvaltnings AB
Torsgatan 4
105 22 Stockholm

Ombud för 2: Advokaterna N R och B H

MOTPART (Som framställer yrkande om ersättning.)

T G

Ombud: Advokaten G B

SAKEN

Lagligförklaring och tillstånd enligt miljöbalken till utrivning av Baggådammen
m.m. i Hedströmmen, Skinnskattebergs kommun, Västmanlands län

Avrinningsområde: 123
AnläggningsID: 37406
Koordinater (SWEREF99): E: 531516 N: 6640137

DOMSLUT

Tillstånd m.m.

Mark- och miljödomstolen lagligförklarar den på fastigheterna XXX, XXY och s:2
belägna Baggådammen och lämnar Sveaskog Förvaltnings AB och staten genom
Länsstyrelsen i Västmanlands län solidariskt tillstånd till

Dok.Id 405954

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka Strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 00 E-post: mmd.nacka@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:30-16:00 -

utrivning av dammen jämte de arbeten i vatten som därför erfordras,

genomförande av schakt- och fyllnadsarbeten uppströms och nedströms dammen i syfte att återskapa vandringsmöjligheter och biotopkvaliteter,

att uppströms Baggådammen utföra bottenjusteringsarbeten och avlägsnande av dammtröskel från tidigare utriven förrådsdamm och

att på botten uppströms och nedströms Baggådammen genomföra biotopvårdande åtgärder i form av utläggning av större stenar och block samt fyllnad med naturgrus liksom vid platsen för tidigare förrådsdamm.

Mark- och miljödomstolen ger vidare staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län tvångsrätt för utförande av åtgärderna inom det område av fastigheterna s:2 och XXX som markerats på domsbilagorna 1- 2.

Mark- och miljödomstolen godkänner i målet ingiven miljökonsekvensbeskrivning.

Villkor m.m.

Mark- och miljödomstolen beslutar också följande.

Arbetstiden bestäms till fem år från dagen för dom.

Tiden inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken i anledning av oförutsedda skador får framställas bestäms till senast fem år efter arbetstidens utgång.

Domen får jämlikt bestämmelserna i 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken tas i anspråk utan hinder av att den vunnit laga kraft (verkställighetsförordnade).

Om inte något annat framgår av tillståndet ska arbetena och åtgärderna utföras i

huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan eller som sökanden i övrigt har åtagit sig i målet.

Vid bottenjusteringsarbetena ska av estetiska skäl så stor vattenspegel som tekniskt och biologiskt är möjlig behållas i vattenfåran vid Baggå herrgård. Vidare ska slänterna vid den utrivna dammen ges ett så naturligt utförande som möjligt.

Vid arbeten i eller i omedelbar anslutning till vattenområde ska fordon och arbetsmaskiner i görligaste mån använda drivmedel och oljor som är miljöklassade.

Arbetena ska bedrivas på ett sådant sätt att grumling eller utsläpp i ån i görligaste mån undviks.

Ett kontrollprogram ska upprättas för arbetena.

Med undantag för vad som anförts ovan om biotopvårdande åtgärder och slänternas utförande ska marken på T Gs fastighet XXX efter arbetenas slutförande återställas i det skick den hade före det att arbetena påbörjades.

Delegation

Jämlikt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken delegerar domstolen till tillsynsmyndigheten att besluta om åfårans med tillhörande slänters slutliga utformning.

Ersättning

För de åtgärder som domstolen lämnar tillstånd till genom denna dom ska Sveaskog Förvaltnings AB och staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län solidariskt betala ersättning för enligt 31 kap. miljöbalken till T G med 20 000 kr.

Rättegångskostnader

Sveaskog Förvaltnings AB och staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län ska solidariskt ersätta T G hans rättegångskostnader med totalt 1 11 250 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

Övrigt

Ansökningsavgiften fastställs till 5 000 kr.

L Gs och M Gs yrkanden avseende den samfälliga fastigheten s:2 avvisas.

Övriga i målet framställda yrkanden avslås.

YRKANDEN OCH VILLKOR**Sökandenas yrkanden**

Sveaskog Förvaltning AB och staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län (sökandena) har yrkat att mark- och miljödomstolen

dels lagligförklarar dammanläggningen Baggådammen,

dels lämnar sökanden tillstånd till utrivning av dammen jämte de arbeten i vatten som därför erfordras,

dels lämnar sökanden tillstånd till genomförande av schakt- och fyllnadsarbeten uppströms och nedströms dammen i syfte att återskapa vandringsmöjligheter och biotopkvaliteter,

dels lämnar sökanden tillstånd att uppströms Baggådammen utföra bottenjusteringsarbeten och avlägsnande av dammtröskel från tidigare utriven förrådsdamm,

dels lämnar sökanden tillstånd till att på botten uppströms och nedströms Baggådammen genomföra biotopvårdande åtgärder i form av utläggning av större stenar och block samt fyllnad med naturgrus liksom vid platsen för den tidigare förrådsdammen,

dels enligt 28 kap. 10 § första stycket första punkten medger staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län tvångsrätt för utförande av åtgärderna inom fastigheterna XXX och s:2 och att ersättningen för nyttjandet av fastigheten XXX bestäms till 10 000 kr.

Tillstånd ska endast lämnas under förutsättning att båda sökandena anses ha behörighet att ansöka och att deras talan bifalls.

Sökanden har vidare yrkat

att arbetstiden bestäms till fem år från dagen för dom,

att tiden inom vilken anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken i anledning av oförutsedda skador får framställas bestäms till senast fem år efter arbetstidens utgång,

att verkställighetsförordnande enligt 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken meddelas; samt

att ansökningsavgiften slutligt fastställs till 5000 kr.

Sökandena har föreslagit följande villkor för den tillståndssökta verksamheten.

1. Om inte något annat framgår av tillståndet ska arbetena och åtgärderna utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan eller som sökanden i övrigt har åtagit sig i målet.
2. Vid arbeten i eller i omedelbar anslutning till vattenområde ska fordon och arbetsmaskiner i görligaste mån använda drivmedel och oljor som är miljöklassade.
3. Arbetena ska bedrivas på ett sådant sätt att grumling eller utsläpp i ån i görligaste mån undviks.

Motparternas inställning till sökandens yrkanden

T G har, som hans talan får förstås och slutligen har bestämts, i första hand yrkat att ansökan ska avvisas och i andra hand bestritt ansökan i dess helhet undantaget sökandenas yrkande om solidariskt tillstånd. T G har även yrkat att för det fall tillstånd ges ska i första hand hans fastighet lösas in och i andra hand ska en ersättning om 2 000 000 kronor utges enligt 31 kap. miljöbalken för både värdeminskningen och tvångsrätt enligt den fördelning som domstolen finner

skälig. Vidare har det yrkats att en prøvotid om 20 år bestäms. Slutligen har ersättning för rättegångskostnader yrkats.

M G och L G

M G och L G har bestritt ansökan och yrkat att de i första hand vill gå ur samfälligheten s:2 och i andra hand få det egna vattnet som ersättning.

H W och A W

H W och A W har bestritt ansökan. De har vidare yrkat att för det fall tillstånd ges ska tiden för oförutsedd skada bestämmas till 10 år.

Sportfiske för morgondagen

Sportfiske för morgondagen har medgett ansökan.

Övriga remissinstanser

Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från yttrande.

SÖKANDENAS INSTÄLLNING TILL MOTPARTERNAS YRKANDEN

Sökandena har bestritt att tiden för oförutsedd skada bestäms till tio år.

Sökandena har bestritt att utge ersättning för skada och lösa in T Gs fastighet och att prøvotiden bestäms till 20 år.

ANSÖKAN

Sökanden har i ansökan med tillhörande muntliga och skriftliga kompletteringar anfört i huvudsak följande.

Orientering och icke-teknisk sammanfattning

Hedströmmens avrinningsområde omfattar en areal om ca 1 050 kvadratkilometer inom Västmanlands, Örebro och Dalarnas län. Den utgör ett av Mälarens största tillflöden och avvattnar källsjöarna Stora Kloten och Långvattnet. Strömmen rinner

vidare mot Mälaren via sjöarna Övra och Nedre Malingsbosjöarna, Storsjön samt Övre och Nedre Vättern. Hedströmmen mynnar slutligen omkring sex km söder om Köping. Huvudfårans längd är ca 110 km, sjöar exkluderade.

Hedströmmen hyser stora natur- och kulturvärden och stora delar har utpekats som riksintresse för naturvården och friluftsliv. Vidare är Hedströmmen ett nationellt värdefullt vattendrag för natur- och fiskevården, främst på grund av förekomsten av strömstationär öring och flodpärlmussla i vattensystemet. Delar av vattendraget och dess biflöden utgör naturreservat och Natura 2000-område.

Hedströmmen har således stora naturvärden. Längs ån finns det emellertid ett antal av människan skapade vandringshinder. Baggådammen, även kallad Baggå Nedre, utgör ett av dessa hinder. Dammen ligger ca åtta km ostsydost om samhället Malingsbo i Västmanlands län. Dammen har tillkommit och reglerats för vattenhushållning för järnbruksverksamhet och även flottning. Vattenreglering och anordningar för detta kan antas ha förekommit på platsen i åtminstone 150 år. Nuvarande damm bör ha tillkommit under 1800-talet varefter den byggts om och renoverats i omgångar. Dammen saknar såvitt känt tillstånd.

Sveaskog Förvaltnings AB har genom fastighetsförvärv och avvecklingen kommit att besitta dammanläggningen samt ansvara för regleringen och underhållet.

Sökandena avser nu riva ut dammen och återställa vattendraget till dess naturliga flöde. Någon vattenreglering kommer därefter inte vara möjlig.

Mark för anläggningarna och rådighet samt tvångsrätt

Vattnet i Hedström är samfällt i den aktuella delen av Hedströmmen, s:2.

Dammens fästen är belägna på fastigheterna XXX och XXY. Fastigheten XXY ägs av Sveaskog Förvaltnings AB. Fastigheten XXX ägs av T G.

Sökanden har mot denna bakgrund låtit utföra omfattande utredningar av rådigheten. Sammanfattningsvis konstateras i utredningarna att sökanden har

erforderlig rådighet i enlighet med 2 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Med hänsyn till möjligt motstånd mot vattenverksamheten från andra i samfälligheten ingående fastigheter yrkas tvångsrätt. Den del av XXX som tvångsrätt yrkas för omfattar ca 6 100 kvm. Förmodligen kommer all denna mark inte att behöva användas och arbetena tar omkring fyra till sex veckor i anspråk. Efter arbetena kommer marken att återställas i ursprungligt skick. Till T G erbjuden ersättning får därmed anses väl tilltagen. Avseende s:2 erbjuds ingen ersättning.

Höjdsystem

Höjdangivelserna i ansökan jämte bilagor hänför sig, om inget annat anges, till RH 2000.

Gällande tillstånd

Såvitt känt saknar dammen tillstånd. Däremot har regleringsrätten prövats i Österbygdens vattendomstols dom i mål nr AD 35/1963 den 17 december 1964.

Planförhållanden

Några detaljplaner eller områdesbestämmelser gäller inte för platsen där dammen är belägen. Översiktsplanen saknar såvitt kunnat avgöras tillämpliga riktlinjer. Verksamheten står därmed inte i strid med några planer, bestämmelser eller allmänna planeringssynpunkter.

Beskrivning av verksamheten

Befintliga anläggningar

Runt dämningområdet består omgivningarna av en relativt brant åravin med strömmande vatten nedströms och dammens vattenspegel uppströms. En promenadväg löper över dammen vilken delas av en holme mitt i vattendraget. På holmen finns ett äldre lusthus. I närheten av dammen finns herrgården Baggå herrgård och denna tillhörande mark av parkliknande karaktär. Vid dammen finns ett mindre vattenkraftverk vilket försörjer herrgården med elkraft. Verksamheten

som bedrivs av T G saknar tillstånd enligt miljöbalken eller tidigare vattenlagstiftning. Från vänster sett i strömriktningen består Baggådammen av en utskovsdamm, en stenfyllningsdamm, en utskovsdel och en anslutningsdamm.

Utskovsdammen om ca 16 m är utförd som stenmurverk och är till vänster integrerad med jord. Dammen har två landfästen och en mittpelare. Krönhöjden på stenmurverket är ca +124.10 m. Över dammen finns en gångbro i trä och dammen har två sättutskov vilka båda regleras med träsättar. Stenfyllningsdammen om ca 30 m är delvis integrerad med jord. På nedströmssidan består dammen av ett stenmurverk som är ca 3,5 m från krön till berg. På uppströmssidan är dammen delvis pågjuten med betong. Utskovsdelen består av sex spetluckor av trä med falsar och mittgåtar av stål. Över utskovet löper en gångbro i trä. Härfter följer en ca 20 m lång anslutningsdamm vilken är utförd som en stenfyllningsdamm med stenmurverk på nedströms sida. Dammfronten är pågjuten med betong. Dammhöjden från fot till krön uppgår här till ca 4,8 m.

Den dämnda vattenvolymen uppgår i Baggådammen (vid dämning till krönhöjd) till omkring 0,075 Mnkbm. Dammen utgör därmed mindre än 0,5 procent av magasinvolymen i denna del av Hedströmmen.

Dammens avrinningsområde omfattar en areal om 283 kvadratkilometer. Dimensionerade flöden har prognosticerats enligt följande.

HHQ 100 år	46 kbm/s
HHQ 50 år	42 kbm/s
MHQ	19 kbm/s
MQ	4,3 kbm/s
MLQ	0,33 kbm/s
LLQ 50 år	0,07 kbm/s

Utrivningsarbetena

I huvudsak avses vattenarbetena utföras enligt följande. Omkring två till sex veckor före byggstart avsänks dammen till tröskel. Avsänkningen syftar till att möjliggöra stabilisering av blottlagda stränder innan entreprenadarbetena inleds och anläggande av en nedfart för arbetsfordon. En relativt begränsad fångdamm anläggs. Denna kan utföras antingen av jordfyllning eller som en mobil fångdamm av t.ex. sandsäckar eller geotextil. Eftersom Baggådammen är uppdelad i två dammdelar som avgränsas av en holme i mitten av åfåran finns det förutsättningar för att utföra arbetet växelvis genom att flytta fångdammen. På så vis kan grumling minimeras och arbeten utföras utan störning från vattenflöden. Schaktmassorna avses nyttjas för grovplanering av slänter m.m. men om avsättningsmöjligheter saknas får de i stället transporteras till deponi. Härefter bortmonteras utskovsluckor och mekanik i de båda utskoven och trösklar och luckor rivs ut till naturlig bottenivå. Stenmurverket på högra landfästet rivs ut i sådan omfattning att dess dämmande effekt försvinner och gångbron kan återställas på ett säkert och lämpligt sätt över utskovet. Slänter runt bevarade anslutningsdammar anläggs. Stensättningar som inte bedöms hålla tillräcklig stabilitet pågjuts med betong i de påverkade delarna. Betongen kommer endast att vara synlig längst ned mot vattenbrynet och vid lägre vattenföring.

Vidare kan bottenjusteringsarbeten få utföras vid dammtröskeln för den under 1970-talet utrivna förrådsdammen. Tröskeln är belägen ca 70 m uppströms Baggådammen. Visserligen bedöms tröskeln inte medföra några vandringsproblem för fisken men bottenjusteringsarbeten kan trots allt visa sig nödvändiga.

Återställandearbetena m.m.

Återställandearbetena syftar till att återställa en så naturlig strömvasenmiljö som möjligt. Åfårans bottenstruktur anpassas därför så att mindre vattenspeglar skapas i forsområdet. Vattenspeglarna fungerar som vilopooler för uppvandrande fisk och anläggs genom slumpvis utläggande av stenar och block i vattendraget. På enstaka platser läggs naturgrusbäddar ut för att tillskapa lämpliga lekbäddar för öring och etableringsområden för musslor och botteninsekter.

Lusthuset, vilket är beläget på holmen i åfåran, är delvis uppstöttat av dammens konstruktion. Åtgärder kommer därför att vidtas för att säkerställa husets grundläggning och erosionsskydd. Skydden anpassas för att överensstämma med kulturmiljön i området och de villkor som föreskrivs i tillståndet enligt kulturmiljölagen (1988:950).

Miljökonsekvensbeskrivning m.m.

Allmänt

Av miljökonsekvensbeskrivningen med tillhörande kompletteringar framgår att utrivningen av Baggådammen har bedömts medföra en positiv påverkan på djur- och växtlivet i vattendraget. Biotopvårdsåtgärderna bedöms förstärka dessa positiva effekter ytterligare. Några mer omfattande och bestående negativa miljökonsekvenser bedöms inte uppstå till följd av vattenverksamheten. Påverkan på kulturmiljön bedöms visserligen vara omfattande men länsstyrelsen har bedömt att utrivningen inte påverkar det utpekade området i Hedströmmen som utgör riksintresse för kulturmiljön. Skyddsåtgärder kommer att vidtas i enlighet med vad som föreskrivs i tillstånd enligt kulturmiljölagen (1988:950).

Herrgårdsbyggnaden

Hedströmmen har varit uppdämd under flera århundraden och olika verksamheter kopplat till bergsbruk har förekommit. Det som har betydelse för en bedömning av riskerna vid en utrivning av dammen är huvudsakligen:

- Historiska vattennivåer i ån närmast herrgården
- Fastighetens historik
- Grundläggningsförhållanden, jordart, jorddjup
- Grundvattenförhållanden, historiska och bedömning av påverkan vid utrivning
- Framtida övriga förhållanden som kan påverka fastigheten

Enligt Sveriges Geologiska Undersökningars (SGU) kartläggningar framgår att jordlagren vid herrgården består av lera-silt och har en mäktighet som enligt en mycket översiktlig jorddjupskarta anges till 3-10 m i området.

Fastigheten bedöms vara belägen relativt nära fast berg, (uppskattningsvis 3-5 m jorddjup). Bedömningen baseras på att äldre fastigheter vanligen grundlades på fast mark. Det fanns en tidigare herrgård på platsen, uppförd på 1700-talet vilken brann ned ca 1860 och nuvarande herrgård uppfördes 1862. Även åns lopp i området tyder på att herrgården är grundlagd nära fast berggrund. Åar och vattendrag går fram där vattnet enklast finner väg och går runt högre liggande berg.

Antagandet att husets grundläggningsförhållanden är mycket bra styrks av det faktum att ägaren av huset, vid huvudförhandlingen i målet, anfört att enbart en spricka har uppstått i detsamma. Detta trots de variationer i vattenståndet som skett under de drygt 150 år som gått sedan huset uppfördes. Detta talar för att huset är grundlagt på fast mark.

Enligt SGU:s brunnsdatabas finns 2 bergborrade brunnar dokumenterade på näraliggande fastigheter. Jorddjupet för brunnarna är 2 m resp. 6 m.

Jordarten i området är beskriven av SGU som en lera-silt. Det finns inga uppgifter om förekomst av friktionsjord, morän mellan de finkorniga jordarterna och berget. Detta har betydelse för dränering av grundvattnet.

Utrivningen innebär att vattennivån i ån kommer att sänkas av. Strax uppströms vägbron som ligger ca 60 m uppströms dammläget förekommer grunda sektioner i vattenfåran som kommer bli bestämmande för vattenståndet. Beroende på vilka åtgärder, rensningar som görs vid bron kommer nivån att sänkas 0,5 - 1,5 m jämfört med nuvarande förhållanden, +123,0 - 123,5 m. Den nivå-sänkningen gäller stranden NV om herrgården.

Mellan vägbron och dammen kommer nivån att sänkas enligt följande:

Omedelbart nedströms vägbron: 1,2-1,7 m

Mellan vägbron och dammen: 1,6-2,1 m

Omedelbart uppströms dammen: 2,2-2,7 m

Vattennivån vid stranden NO om herrgården förväntas således avsänkas med 1,5-2 m jämfört med nuvarande förhållanden.

Sänkningen av vattennivåerna vid de aktuella stränderna beror dels av vilka rensningar som görs vid vägbron (gammal dammgrundläggning m.m.) och dels hur återställningen av åfåran utförs i detalj mellan bron och dammen.

Grundvattennivåerna i området kan påverka risken för sättningar för herrgården. Grundvattennivåerna i ett område beror kortfattat av topografiska förhållanden, tillförsel av grundvatten (via grundvattenströmning och lokal grundvattenbildning) samt dräneringsförhållanden. Det är vattenbalansen mellan tillrinning, grundvattenbildning och avrinning som är avgörande för grundvattennivån. Grundvattenytan bedöms ligga relativt ytligt i området, uppskattningsvis yttligare än 0,5 m ned till ca 1,5 m djup, beroende på terrängläge.

Baserat på resultaten görs bedömningen att det inte föreligger någon risk för att sättningsskador ska inträffa på Baggå Herrgård på grund av den avsänkning på 1,5 - 2 m som resulterar från en utrivning av Baggådammen. Utredningen har gjorts med antagna utgångspunkter avseende markförhållanden eftersom inga markundersökningar har kunnat utföras.

Beräkningarna avseende grundvattennivåns förändring har gjorts med två olika utgångspunkter, vattenbalansberäkning och avsänkingsberäkning. Beräkningarna har utförts med etablerad metodik och indata baseras på uppgifter från SMHI och SGU.

Herrgårdens grundläggningsförhållanden är okända men även om den är grundlagd på rustbädd eller om den är delvis grundlagd på lera/silt och delvis fastare mark kan samma bedömning göras. Det finns inga resultat som tyder på att det skulle föreligga någon risk för sättningsskador på herrgården.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis bedöms alltså de negativa konsekvenserna bli av såväl begränsad omfattning som varaktighet. Med hänvisning till miljökonsekvensbeskrivningen och övrig utredning samt det ovan anförda, anser sökandena att den inverkan den tillståndssökta verksamheten har på miljön och hälsan inte utgör hinder för bifall till yrkandena.

Samråd – redogörelse enligt 22 kap. 1 § 3 p. miljöbalken

Länsstyrelsen har den 27 februari 2014 beslutat att verksamheten inte kan anses medföra en betydande miljöpåverkan. Samrådet har därför genomförts enligt 6 kap. 4 § första stycket första punkten miljöbalken.

Samrådet har varit såväl skriftligt som muntligt genom att samrådsdeltagarna haft möjlighet att efter mötet inkomma med synpunkter. Tidigt samrådsmöte ägde rum den 25 mars 2014 med länsstyrelsen och Skinnskattebergs kommun. Samrådsmöte ägde därefter rum den 25 mars 2014. Samrådshandlingar tillsändes dem som bedömdes vara berörda av verksamheten.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer finns för föroreningar i utomhusluft, omgivningsbuller, fisk- och musselvatten samt vattenförekomster.

Den tillståndssökta verksamheten står såvitt känt inte i strid med någon gällande miljökvalitetsnorm eller uppställda miljömål. Verksamheten bedöms inte innebära något hinder för att de uppsatta målen för vattenkvalitén ska uppnås utan syftar tvärtom till att förbättra den ekologiska statusen i vattendraget.

Iakttagande av de allmänna hänsynsreglerna

Åtgärderna strider inte mot någon av de allmänna hänsynsreglerna.

Sökandena har genom att förvärva egen kunskap och anlita konsulter tillräcklig kompetens för den tillståndssökta vattenverksamheten. Sökandena har sålunda såväl

erfarenhetsmässiga kunskaper som personella resurser för den tillståndssökta verksamheten.

Sedan mycket lång tid nyttjas inte dammen för något annat ändamål än för upprätthållande av ett artificiellt vattenstånd vilket ger upphov till menliga konsekvenser för bl.a. fiskens vandringsmöjligheter liksom för flodpärlmusslans levnadsmöjligheter i Hedströmmen. Ett bibehållande av dammen utgör således inte någon effektiv resurshushållning. Dessutom skulle ett bibehållande av dammen förutsätta omfattande behov av renoveringsarbeten. Genom utrivningen kommer vattnets flöde att normaliseras vilket medför bättre levnadsbetingelser för såväl fisk som musslor och andra vattenorganismer. Vidare avses naturliga material användas för återställandeåtgärderna och några resurser för återkommande och omfattande renoveringar av dammen kommer inte att behöva avsättas. Verksamheten ger således upphov till en god resurshushållning.

Sökandena anser sammanfattningsvis att verksamheten innebär ett iakttagande av miljöbalkens hänsynsregler.

Kontrollbestämmelser

För att kontrollera verksamhetens miljöpåverkan och effekterna av föreslagna skyddsåtgärder kommer sökanden att upprätta ett förslag till kontrollprogram baserat på de riktlinjer som anges i ansökan.

Ersättning – åtgärder

För tvångsrätten på T Gs fastighet XXX erbjuder sökandena 10 000 kr. Efter avslutande arbeten kommer sökandena att återställa marken till ursprungligt skick.

Sökandena anser att verksamheten i övrigt kommer att kunna genomföras utan någon inverkan på motstående intressen som kan motivera en ersättning.

Tillåtlighet – kostnader

Enligt 11 kap. 6 § miljöbalken ska vattenverksamhetens tillåtlighet prövas genom en avvägning mellan å ena sidan verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt och å den andra sidan kostnaderna, skadorna samt olägenheterna av verksamheten.

Kostnaderna för de arbeten och anläggningar som omfattas av tillståndsansökan har beräknats till ca 450 000 kr. Olägenheterna av vattenverksamheten såsom grumling och buller är kortvariga och av begränsad omfattning; om utrivningen inte genomförs bör mer omfattande och kostsamma vattenarbeten behöva utföras såväl i närtid som i framtiden. Till nytta ska räknas de långsiktiga positiva effekterna på djur- och växtliv i och omkring Hedströmmen vilka uppkommer genom att dammen utrivs.

Vid en avvägning mellan å ena sidan skadorna, olägenheterna och kostnaderna för vattenverksamheten och å den andra sidan verksamhetens fördelar från allmän och enskild synpunkt får därmed konstateras att fördelarna överväger ur enskild och allmän synpunkt. Således är verksamheten tillåten.

Arbetstid

Sökandena hemställer om att arbetstiden bestäms till fem år från dagen för dom. Inom denna tid kan de återstående arbetena med säkerhet förväntas ha blivit utförda.

Oförutsedd skada

Tiden för anmälan om anspråk på grund av oförutsedda skador bör, med hänsyn till verksamhetens omfattning och inverkan, kunna bestämmas till fem år från utgången av arbetstiden.

Verkställighetstillstånd

I syfte att värna miljön i vattendraget är det angeläget att utrivnings- och återställandearbetena genomförs så snart som möjligt. Vidare pågår för närvarande inom länsstyrelsen ett arbete för att utriva äldre olagliga vattenanläggningar vilka

saknar funktion och som inte är förenliga med miljöbalkens syfte. Arbetena behöver samordnas med länsstyrelsens arbete. Härutöver bör även nämnas att arbetena till stor del avses finansieras med statsbidrag. Bidragen är tidsbegränsade vilket medför att en skyndsam handläggning erfordras.

Som ovan redovisats är effekterna av utrivningen och återställandeåtgärderna välutredda och några negativa miljökonsekvenser av någon betydelse väntas inte uppkomma. Det föreligger därför skäl för att medge verkställighetstillstånd.

YTTRANDEN FRÅN MOTPARTER

L G och M G

L G och M G har i huvudsak anfört att de vill att samfälligheten lämnas orörd och att en faunapassage i stället bör övervägas.

A W och H W

A W och H W har anfört i huvudsak följande.

Som ägare till fastigheten XYX, med odlad mark längs Hedströmmen är de berörda av följderna av eventuellt borttagande av dammar uppströms deras mark räknat. De har varit inte fått tillräcklig information. De vill att en konsekvensutredning görs för den brukade marken nedströms innan beslut tas.

T G har, som talan får förstås och slutligen har bestämts, skriftligen och muntligen anfört i huvudsak följande.

Det bestrids att Sveaskog Förvaltnings AB har regleringsrätten. Det vitsordas dock att Sveaskog Förvaltnings AB har underhållsskyldigheten för dammen. Han vill inte överta underhållsansvaret för dammen och det yrkas således inte att han ska överta underhållsansvaret för dammen. Om han får ersättning kan han dock överväga att överta underhållsansvaret.

Sökandena påstår att dammarna saknar såvitt känt tillstånd. Detta bestrids. Det bestrids tillika att Sveaskog Förvaltnings AB genom fastighetsförvärv och avlysning av flottningsleden kom att besitta dammanläggningarna. Det bestrids att sökandena har rådighet enligt 2 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Det bestrids att sökandena skall ha någon som helst tvångsrätt. Det bestrids härtill att skada för ianspråktagandet inte skulle uppkomma. Tvärtom uppkommer stor skada.

Dammen saknar inte tillstånd. Området som är samfällt är fastighetsbildat enligt äldre fastighetsbildningslag och omfattar 26,4 hektar. Kartan i lantmäteriakten 19-SKI-205 visar befintliga dammar och dämmen inom området. Det är i förening bestämt mellan ägarna vid bildandet av samfälligheten att andelarna skall vara enskilt ägda. Då ingen styrelse är utsedd ska enighet råda enligt vad som framgår i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter. Någon enighet föreligger inte. Således kan handläggning av ärendet inte ske. Sveaskog Förvaltnings AB har heller inte enligt lagens beräkningsgrund i ovanstående hänseende majoritet i röstetal enligt stipulerad beräkningsgrund mellan delägare och har därför inte någon som helst möjlighet att kunna agera på egen hand. Ansökan skall därför avvisas.

Han gör gällande att sökandena ska ha skyldighet att lösa in hans fastighet till marknadspris i sin helhet på grund av utrivningsplanerna och på det sättet kunna få rådighet för de tilltänkta åtgärderna. Hans fastighet är sedan tidigare påverkad av områdesskydd, vilket också medför att inlösen ska ske.

Beträffande länsstyrelsens inträde i målet anförs följande. Även länsstyrelsen grundar sin talan på sökandens påstådda äganderätt vilken inte existerar. Framkomlighet för fisk i området går att ordna på annat sätt, även enligt utsaga från länsstyrelsens tjänstemän. Tvärtom innebär utrivning av dammarna att stora naturvärden och historiska värden förstörs om miljön förändras på det sätt som en utrivning skulle innebära.

XYX köptes av grosshandlaren C S i Västerås 1911. Egendomen omfattade då 1/4-del mantal totalt. Kronan och agronomen H N köpte varsin del av egendomen. Vid lantmäteriförrättning, akt 19-SKI226, tillägges hela samfastighetens vattenrätt med 25-hundradels mantal till H Ns fastighet XYZ Lit. Gab. Dessa vattenrättigheter läggs sedan till T Gs fastighet XXX vid en fastighetsreglering år 1991, akt 1904-68. Sökanden har således ingen som helst äganderätt till samfälligheten utan hela samfastighetens vattenrätt på 25-hundradelar har lagts till fastigheten XXX vid den ovannämnda fastighetsregleringen år 1991. Även på denna grund skall således ansökan avvisas.

Sveaskog Förvaltnings AB har inte på något vis förklarat hur de har äganderätt till vattenrätterna. Däremot vilar underhållsansvar för dammarna på sökanden. Detta betyder inte att utrivning skall ske utan underhållsansvaret betyder i juridisk mening underhåll, inte rivning.

En sakägare har rätt att få sin fråga prövad i samtida handläggning med avseende på ersättningsrätten. Sökanden har uppgett att någon ersättning för skada ej skulle uppstå. Detta bestrides.

Han gör gällande att sökanden skall ha skyldighet att lösa in hans fastighet till marknadspris i sin helhet på grund av utrivningsplanerna och på det sättet kunna få rådighet för de tilltänkta åtgärderna. Herrgården som finns på XXX är sedan 1600-talet inbyggd i de till viss del anlagda men också naturliga vattenmiljöerna. Det pågår dessutom en skada sedan förrådsdammen (Baggådammen) tidigare sprängdes av Sveaskog Förvaltnings AB och som påverkat fastighetens värde negativt vilket Sveaskog Förvaltnings AB inte reglerat vilket är anmärkningsvärt då Sveaskog Förvaltnings AB har ett avtal om underhåll.

Herrgårdsdammens tänkta utrivning och de planerade sprängningsarbetena riskerar att allvarligt skada själva byggnaden då mottrycket från vattnet i dammen försvinner och än större blir risken för förskjutningsskador i samband med

sprängningar. Värdet på fastigheten sjunker väsentligt och kan aldrig återhämta sig. För att öppna för fria vandringsvägar för fisken och gynna flodpärlmusslan har sökandena också tagit fastighetens hela husbehovsvirkesförråd om 700 kubik och tillväxten härav och som svarar för halva vedbranden gör också fastigheten inte kan drivas på ett ändamålsenligt sätt. Ett mikrokraftverk kommer också att försvinna som är anlagd i strömfåran och fastigheten saknar uppkoppling till allmänna nätet och därigenom obeboelig.

En besiktning föreligger från auktoriserad firma som visar att herrgårdsdammen har eftersatt underhåll och har kostnadsberäknats för ett återställande till ca 5 mnkr. Det gör att en överlåtelse av dammen inte är möjlig och därigenom skulle sänka marknadsvärdet på XXX, på grund av skötsel och framtida underhåll. Därutöver har andra åtgärder vidtagits som orsakat skada på fastigheten. Sökanden har tidigare på oriktiga grunder förstört en vattentäkt ämnad för djurstallets behov och åsamkat fastigheten skada m.m..

T G har bifogat diverse utredning och även åberopat partssakkunnigförhör med H L.

SÖKANDENAS BEMÖTANDE

Sökandena har bemött de synpunkter som beskrivits ovan huvudsakligen enligt följande.

Den nuvarande dammens möjligheter att hålla vattenmängder är mycket begränsade ifråga om såväl tid som volym. Vidare är den gammalmodiga och manuella luck- och särregleringen alltför ineffektiv för att kunna dämpa snabba förlopp. Dammen saknar därför praktisk betydelse för vattenregleringen nedströms i Hedströmmen. Skulle dammarna fortsätta förfalla riskerar dammhaveri inträffa. Detta skulle medföra betydligt större skador nedströms. Utrivningen kommer därför att medföra att flödssäkerheten i vattendraget ökar. Någon ytterligare utredning behövs därför inte vad avser den brukade marken nedströms.

Som framgår av den till ansökan bifogade rådighetsutredningen har sökandena noggrant eftersökt och granskat för vattendraget befintliga domar. Någon dom innehållande tillstånd för dammen har trots detta inte kunnat återfinnas. Såvitt sökandena känner till saknar dammen således tillstånd.

Sökandena vidhåller vad som anförts i frågan om att Sveaskog Förvaltnings AB genom fastighetsförvärv och av lysning av flottningsleden kom att besitta dammanläggningarna i ansökan och därtill hörande handlingar.

Sökandena vidhåller yrkandet om att erhålla tvångsrätt. Utrivningsåtgärden ska utföras för att tillse att skada inte uppkommer för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena till följd av dammens fortsatta förfall. Eftersom utrivningen är att jämställa med en underhållsåtgärd ska tvångsrätt medges med stöd av 28 kap. 11 § miljöbalken.

Som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen väntas inte någon skada av vare sig längre varaktighet eller större omfattning uppstå till följd av verksamheten. Påståendet om att stor skada för ianspråktagandet uppkommer tillbakavisas.

Sökandena konstaterar att Sveaskog Förvaltnings AB:s ägarandel i samfälligheten s:2 – genom den av sökanden ägda fastigheten XXY – uppgår till 55 procent. Samfällighetens vatten är alltså oskiftat och således samfällt.

I anledning av T Gs påstående om tidigare förändringar i fastighetsindelningen bör följande tilläggas. Hemmanet, vilket 1919 tillades vattenrättigheter, omfattade endast fastigheter belägna på den norra sidan om Hedströmmen (se 7 § i 1919-års lantmäteriakt varav framgår att hemmanet endast omfattar "Ga", dvs. den norra sidan av Hedströmmen). Nuvarande XXY omfattar huvudsakligen strandområden på den södra sidan av Hedströmmen och ingick således inte i skiftet. Slutligen kan det konstateras att de vattenrättigheter som överfördes till XZX vid 1991-års fastighetsreglering, en förrättning i vilken sökandens fastighet XXY inte ens var del, enligt beslutet uttryckligen var de som hörde till då-

varande fastigheten XZX. Även mot denna bakgrund tillbakavisas påståendet om att sökanden saknar äganderätt i samfälligheten.

Sökanden vidhåller att verksamheten bör kunna genomföras utan någon inverkan på motstående intressen som kan motivera ersättning. Någon skyldighet för sökanden att lösa in fastigheten finns inte.

Som redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen kommer sprängning att undvikas i möjligaste mån. Det bedöms vara högst osannolikt att sprängningsarbeten skulle behöva utföras. Om sprängningsarbeten blir nödvändiga ska dessa minimeras och anpassas så att skador på t.ex. kulturlämningar i områdets närhet undviks. Erforderliga skyddsåtgärder kommer att vidtas.

Vad därefter avser påståendet om risker för skada på herrgården får sökanden anföra följande. Herrgården är högt belägen i förhållande till dammens dämningnivå. Mottrycket från dammen bör därför vara mycket litet. Vidare har vattennivån i dammen under lång tid reglerats och varit såväl hög som låg beroende på tillrinning och regleringsläge. Om skada av det slag som T G befarar trots allt skulle uppstå pga. utrivningen bör de observeras inom den tid som sökandena yrkar ska fastställas för anmälan av oförutsedda skador.

Avslutningsvis konstaterar sökandena att det kraftverk som uppförts i anslutning till dammen och som försörjer herrgården med elektricitet bör vara olagligt eftersom det såvitt känt saknar erforderliga tillstånd och att påståendet om "pågående skada" till följd av en tidigare utrivning inte är föremål för prövning i detta mål. Vari denna påstådda skada består eller hur den har visat sig är för sökandena för övrigt okänt.

DOMSKÄL

Handläggningen

Sveaskog Förvaltnings AB:s ursprungliga ansökan har kungjorts i ortstidning. Kungörelsen har vidare delgetts de fastigheter som ingår i den samfälliga fastigheten s:2 och som omfattas av yrkandet om tvångsrätt. Staten genom Länsstyrelsens i Västmanlands läns senare inkomna ansökan har sänts till de

fastighetsägare som yttrat sig över Sveaskog Förvaltnings AB:s ansökan. Kallelse till huvudförhandling har kungjorts och sänts till samtliga sakägare.

Domstolen har den 26 mars 2015 hållit huvudförhandling och syn i målet. Vid huvudförhandlingen har av processekonomiska skäl även den i samma vattendrag belägna Nedre Borgforsdammen behandlats (mål nr M 3625-14). Dom i målet avseende Nedre Borgforsdammen har meddelats den 26 maj 2015.

Vid huvudförhandlingen har partssakkunnigförhör hållits med H L.

L G och M G har framställt yrkanden avseende den samfällda fastigheten s:2. Framställda yrkanden kan inte prövas inom ramen för detta mål och ska således avvisas.

Den formella rätten att lagligförklara dammen, vidta utrivning av dammen och genomföra biotopvårdande åtgärder

Av 11 kap. 19 § miljöbalken framgår att tillstånd alltid ska lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om det inte jämlikt 20 § förordnas att skyldigheten att underhålla anläggningen övergår på annan.

Behöriga att ansöka om tillstånd till utrivning är anläggningens ägare och den som i övrigt svarar för anläggningens underhåll (se Bjällås m.fl. Kommentaren till 11 kap. 19 § miljöbalken [Zeteo 2015-08-17]). Vad som sagts är likalydande med vad som gällde enligt 14 kap. 1 § i den upphävda vattenlagen (1983:291) (se prop. 1981/82:130 s. 557).

Enligt 2 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet har staten rådighet för att bedriva sådan vattenverksamhet som är önskvärd från allmän miljösynpunkt.

Av 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken framgår att om en vattenanläggning har tillkommit utan tillstånd enligt vattenlagen (1983:291) eller

motsvarande äldre lagstiftning eller om tillståndsfrågan beträffande en sådan anläggning är oklar, får den som äger anläggningen eller avser att utnyttja den för vattenverksamhet begära prövning av anläggningens laglighet hos mark- och miljödomstolen.

Laglighetsprövning av en vattenanläggning förutsätter inte att sökanden har rådighet över vatten, såsom är fallet vid tillståndsprövning för vattenverksamhet (NJA 2010 s. 246).

Domstolen konstaterar mot bakgrund av ovan redovisade bestämmelser att det inte finns något formellt hinder mot att pröva Sveaskog Förvaltnings AB:s och statens genom Länsstyrelsen i Västmanlands län gemensamma ansökan om att lagligförklara dammen, vidta utrivning av dammen och genomföra biotopvårdande åtgärder. Domstolen beaktar här särskilt att det är ostridigt i målet att Sveaskog Förvaltnings AB har underhållsansvaret för dammen och T G inte har velat överta ansvaret. Att T G angett att han under förutsättning att ersättning betalas kan överta ansvaret föranleder ingen annan bedömning.

Lagligförklaringen

Anläggningar bör anses lagliga om det inte kan anses visat att de i något hänseende förnärmat annans rätt eller allmänna intressen. Inget annat har framkommit än att dammen har uppförts enligt då gällande bestämmelser och med hänsynstagande till motstående intressen. Vidare får dammen anses vara tillräckligt väl beskriven. Den kan därför förklaras vara av laglig beskaffenhet.

Utrivningen

Som ovan konstaterats är det ostridigt i målet att Sveaskog Förvaltnings AB har underhållsansvaret för dammen och T G inte har velat överta ansvaret. Oavsett de olägenheter som påtalats ska därför tillstånd till utrivningen lämnas. Att T G angett att han under förutsättning att ersättning betalas kan överta ansvaret föranleder inte heller i denna del någon annan bedömning.

Biotopvårdande åtgärder

De biotopvårdande åtgärder som ska göras är positiva för biotopen. De eventuella olägenheter för sakägare som åtgärderna kan medföra får anses som mycket begränsade. Tillstånd till sökta åtgärder ska därmed ges.

Villkor

T G har påtalat att en avsänkning av vattennivån i dammen kan medföra att sprickor uppstår i herrgårdsbyggnaden på hans fastighet. Sökandena har med de förutsättningar som förelegat i målet gjort en utredning i denna del och därvid gjort bedömningen att det inte föreligger någon risk för att sprickor ska uppstå.

Domstolen, som inte finner anledning att ifrågasätta sökandenas utredning, finner vid sådant förhållande att det inte finns skäl att i denna del föreskriva några särskilda villkor. Vad T G i denna del redovisat i form av epostmeddelande, fotografier, skador på avloppsbrunn m.m. föranleder ingen annan bedömning.

Utrivningen kommer att medföra en minskning av dagens vattenspegel. Vid bottenjusteringsarbetena bör därför av estetiska skäl så stor vattenspegel som tekniskt och biologiskt är möjlig behållas. Vidare bör de slänter som uppstår ner mot åfåran ges ett så naturligt utförande som möjligt. Detta ska föreskrivas som villkor.

Domstolen finner i övrigt att de försiktighetsmått som sökandena föreslagit och åtagit sig är tillräckliga för att säkerställa att olägenheter inte uppstår. Dessa villkor ska således beslutas i enlighet med vad som framgår av domslutet. Kontrollprogram ska på sedvanligt sätt upprättas. Vad som påtalats av sakägarna i denna del föranleder ingen annan bedömning.

Skadereglering

T G har yrkat att för det fall tillstånd ges ska i första hand hans fastighet lösas in och i andra hand ska en ersättning om 2 000 000 kronor utges enligt 31 kap. miljöbalken för både värdeminskningen och tvångsrätt. Sökandena

har medgett att utge ersättning med 10 000 kr avseende tvångsrätten med bestritt yrkandet i övrigt.

Av 31 kap. 19 § miljöbalken framgår att den som river ut en vattenanläggning ska betala skälig ersättning för skador som uppstår. Vidare framgår att förlust av förmån endast betalas om förmånen uppkommit genom tillstånd eller avtal.

T G har gett in omfattande utredning till stöd för att vattenrättigheterna delvis tillhör honom genom delägarskapet (25/100) i den samfälliga fastigheten och att Sveaskog Förvaltnings AB inte har någon del i samfälligheten. Sökandena har å sin sida bestritt detta. Domstolen har dock ovan konstaterat att oavsett ägarförhållandena har sökandena rätt att riva ut dammen eftersom det är ostridigt att Sveaskog Förvaltnings AB har underhållsansvaret för dammen.

Domstolen har vidare tagit del av den dom från Österbygdens vattendomstol (dom 1964-12-17, mål nr AD 35/1963) som T G hävdar ligger till grund för att tillstånd finns för dammen. Domstolen konstaterar att domen avser vattenhushållningsbestämmelser för helt andra dammar än Baggådammen. Domstolen anser således att domen inte visar att, oavsett vad som gäller i form av ägarförhållanden till dammen, det finns tillstånd till dammen.

Den slutsats som kan dras av vad som ovan sagts är att även om parterna har olika syn på vem som äger eller deläger det strömfall som dämmts upp genom Baggådammen har det emellertid inte visats att det finns något tillstånd för dammen och att underhållsansvaret gör att en rätt till utrivning finns. Rätt till ersättning för förlust av förmån föreligger således inte.

Nästa fråga är om bestämmelserna i 31 kap. 19 § miljöbalken i övrigt ger rätt till ersättning med anledning av den bestående ändring i vattenförhållandena som inträffar. Avseende denna del lämnas följande redogörelse i kommentaren till miljöbalken. (Se Bjällås m.fl. Kommentaren till 31 kap. 19 § miljöbalken [Zeteo 2015-08-17].)

I princip är de allmänna bestämmelserna om ersättning vid vattenverksamhet tillämpliga, men ersättningsskyldigheten är i någon mån begränsad. Enligt första stycket skall den som river ut anläggningen betala »skälig ersättning» för skada på annans egendom som orsakas av utrivningen genom att vattenförhållandena ändras på bestående sätt. Skador av annan typ, t.ex. genom tillfällig översvämning på grund av oaktsamhet vid utrivningsarbetet, följer allmänna regler. De citerade orden innebär att det ibland kan utgå mindre än full ersättning för skadan, om domstolen finner detta skäligt. Enligt motiven skall ersättningen för mera betydande skada kunna nedsättas på detta vis om den skadelidande genom att överta anläggningen enligt 11 kap. 20 § MB hade kunnat undvika skadan och skadeersättningen avsevärt överstiger kostnaden för ett fortsatt underhåll – alltså genom en speciell form av medverkan på den skadelidandes sida. Även i andra fall skulle någon gång ersättningen kunna nedsättas, t.ex. när den framstår som oproportionerligt stor i förhållande till arten och omfattningen av vattenanläggningen i fråga.

Vid bedömningen av vad som kan vara skälig ersättning kan inledningsvis konstateras att T G har bevisbördan för att visa uppkommen skada. Domstolen konstaterar vidare att det bör beaktas att T G visserligen inte jämlikt 11 kap. 20 § miljöbalken har velat överta underhållsansvaret men att ett övertagande av underhållsskyldigheten emellertid inte framstår som realistiskt. T G kan således i dag genom egna åtgärder inte på ett rimligt sätt påverka utrivningen. Emellertid måste det också beaktas att dammen inte är belägen på T Gs fastighet utan på den samfällda fastigheten s:2 och att det finns en osäkerhet om vilken fastighet som har störst andel i den samfällda fastigheten. Det sistnämnda ger vid handen att T Gs formella möjlighet att påverka och råda över Baggådammen tidigare får anses ha varit mycket begränsad och att det därför får anses rimligt att beakta att förändringar kunnat inträffa. Att T G rent faktiskt på olika sätt har använt dammen ändrar inte domstolens bedömning i denna del.

Avseende T Gs yrkande om inlösen finner domstolen att det inte har visats att avsänkningen medför en sådan påverkan att inlösen ska ske. Detta även

med beaktande av vad T G anfört om sättningar och tidigare ersättningstvister med Sveaskog Förvaltnings AB.

Av det utlåtande av H L och förhör med densamme som av T G åberopats som bevisning framgår att en marknadsvärdesminskning om 1,5- 2 mnkr kan förväntas. Ställningstagandet grundas på att vattenspegeln försvinner, att möjligheten till kräftfiske upphör och att möjligheten till drift av vattenkraftverk försvinner.

Rent generellt kan domstolen konstatera att det utlåtande som åberopats är mycket kortfattat och saknar djupare analyser i form av exempelvis ortsprisjämförelser. Det synes också grundas på att dammen tillhör fastigheten och att det finns en rätt att driva ett vattenkraftverk.

I fråga om vattenkraften konstaterar domstolen att det inte framkommit att befintligt vattenkraftverk har tillstånd. Som ovan anförts har heller inte framkommit att fallrättigheterna tillhör T G. Därmed ska ingen ersättning utgå avseende vattenkraft.

Gällande minskade skönhetsvärden har domstolen vid synen konstaterat att dammen är relativt begränsad till storlek. Utrivningen innebär visserligen att vattenståndet kommer att sänkas av och dammen kommer att ersättas av ett rinnande vattendrag med stenrevlar och viss uppdämning. Detta kommer att påverka miljön. Domstolen har ovan anfört att ett villkor av innebörden att så stor uppdämning som är tekniskt och biologiskt möjlig ska kvarstå samt att slänter ska ges ett naturligt utseende ska föreskrivas. Domstolen finner vid en samlad bedömning inte att förändringen från mindre damm till rinnande vattendrag är av sådan omfattning att ersättning för minskade skönhetsvärden ska utgå.

Gällande kräftfiske har det inte ifrågasatts att sådant fiske bedrivs i dammen och att T G som delägare i den samfälliga fastigheten har rätt att fiska. Detta fiske kommer sannolikt att försvinna eller i vart fall kraftigt försämrats. Domstolen

finner att rätt till skälig ersättning ska föreligga i denna del. Inga uppgifter om fiskets omfattning etc. har framkommit. En skälighetsbedömning får således göras. Domstolen bedömer härvid att en engångsersättning om 10 000 kr ska utgå för förlorat kräftfiske.

Gällande skador på herrgårdsbyggnaden finner domstolen mot bakgrund av den utredning som sökandena presenterat att det inte framkommit att några skador kommer att uppstå. Vad T G redovisat i denna del föranleder ingen annan bedömning

Enligt 31 kap. 16 § miljöbalken ska ersättning utgå för sådan skada som orsakas av vattenverksamhet som erhåller tillstånd. I denna del konstaterar domstolen att vattenverksamheten i form av biotopförbättrande åtgärder inte kan anses medföra att ersättningsgill skada uppstår.

Tvångsrätt och ersättning härför

Sökandena har yrkat att tvångsrätt för utförande av arbetena ska meddelas.

Sökandena har medgett att utge ersättning med 10 000 kr avseende tvångsrätten.

Sökandena har därvid anfört att det är staten i egenskap av Länsstyrelsen i Västmanlands län som enligt 28 kap. 10 § första stycket första punkten miljöbalken som ska erhålla tvångsrätten.

Av nämnda bestämmelse framgår att om vattenverksamhet som utförs av staten är önskvärd ur miljösynpunkt eller främjar fisket kan den som ska utföra verksamheten ges rätt att utföra åtgärder eller ta i anspråk mark på annans fastighet. Åtgärderna ska utföras dels på Sveaskog Förvaltnings AB:s egna fastighet, dels på en samfällid fastighet s:2 i vilken bl.a. T Gs fastighet ingår och dels på T Gs fastighet XXX. Med hänsyn till de meningsskiljaktigheter som föreligger finner domstolen det uppenbart att tvångsrätt är erforderlig för att åtgärderna ska kunna genomföras. Vidare är verkningarna av en utrivning med efterföljande biotopförbättrande åtgärder väl

beskrivna och domstolen har ovan konstaterat att påverkan på omgivningen blir begränsad.

Sökandena har vidare anfört att de efter det att åtgärderna har utförts kommer att återställa T Gs fastighet i ursprungligt skick. Förutsättningar finns därmed för att meddela rätt att utföra åtgärderna inom det arbetsområde som utpekats av sökandena. Domstolen noterar i denna del att det endast är staten genom länsstyrelsen som erhåller tvångsrätten. Domstolen finner emellertid inte att detta utgör något hinder mot meddelande av tvångsrätt.

Arbetena kommer att utföras under en begränsad tid och en återställning av T Gs fastighet kommer att ske efter arbetenas slutförande. Domstolen finner mot denna bakgrund att av sökandena erbjuden ersättning får anses täcka den skada som uppstår.

I övrigt medför tvångsrätten inte något sådant intrång i den samfälliga fastigheten att rätt till ersättning föreligger.

Tvångsrätt i enlighet med domslutet ska således meddelas.

Gällande återställningsarbetena bör dock beaktas att återställningsarbetena endast kan avse områden av fastigheten där permanenta förändringar i enlighet med tillståndet inte sker. Främst torde återställningsarbetena därmed avse vägar och gräsytor där upplag eller liknade tillfälligt ska placeras. Kravet på återställning ska utformas i enlighet med domslutet.

Övriga frågor

Då utredningen i alla delar har bedömts tillräcklig ska miljökonsekvensbeskrivningen godkännas.

Domstolen finner det rimligt att arbetstiden i enlighet med sökandenas yrkande bestäms till fem år från dag för dom.

Domstolen finner med hänsyn till åtgärdernas karaktär och omfattning det rimligt att tiden för när oförutsedd skada ska framställas i enlighet med sökandenas yrkande ska bestämmas till fem år efter arbetstidens utgång.

Som ovan konstaterats har sökandena en ovillkorlig rätt att riva ut dammen. Därmed finner domstolen att verkställighetsförordnade enligt 22 kap. 28 § första stycket miljöbalken ska meddelas. I fråga om säkerhet finns i bestämmelsen ett absolut krav på att säkerhet ska ställas. Samtidigt är i målet staten genom Länsstyrelsen i Västmanlands län en av de solidariskt ansvariga sökandena, vilket i sig utgör tillräcklig säkerhet för att det finns tillräckliga medel för att täcka eventuella skador. Domstolen överlämnar frågan om säkerhet till sökandena att hantera på lämpligt sätt.

Prövningsavgiften ska slutligt bestämmas till 5 000 kr.

Den slutliga utformningen av åfåran och slänter bör delegeras till tillsynsmyndigheten. Länsstyrelsen i Västmanlands län har därmed att besluta om huruvida ärendet pga. jäv ska överlämnas till annan länsstyrelse.

Rättegångskostnader

T G har yrkat ersättning för ombudskostnader med 125 000 kr exklusive mervärdesskatt (arbete 40 timmar a 2 500 kr, tidspillan 11 timmar a 2 000 kr och utlägg 3 000 kr). Vidare har, som det får förstås, yrkats ersättning för sakkunnigt vittne med 6 000 kr exklusive mervärdesskatt. Sammanlagt yrkande inklusive mervärdesskatt om 32 750 kr uppgår till 163 750 kr.

Sökandena har vitsordat att utge ersättning med 30 000 kr exklusive mervärdesskatt och 38 500 inklusive mervärdesskatt.

Liksom i målet avseende Nedre Borgforsdammen (M 3625-14) kan konstateras att en parallell handläggning av de båda målen har skett. Kostnadsräkningarna i de

båda målen måste dock bedömas var för sig. Den parallella handläggningen medför dock att vissa samordningsfördelar exempelvis avseende förhandlingstid, tidsspillan och resekostnader föreligger. Vidare har en stor del av skriftväxlingen varit gemensam för de båda målen.

Till skillnad från målet avseende Nedre Borgforsdammen, där avståndet mellan dammen och fastigheten var relativt långt, är T G i detta mål mer berörd. Det måste beaktas vid bedömningen av skäligheten. Målet kan visserligen framstå som omfattande men det är huvudsakligen två frågor som varit centrala, nämligen rådigheten och verkningarna av utrivningen. Till skillnad från många andra mål om tillstånd enligt miljöbalken som handläggs vid mark- och miljödomstolarna har det exempelvis inte varit tal om att pröva en stor mängd villkor av olika karaktär. Det har heller inte varit fråga om att pröva huruvida verksamheten är lönsam i enlighet med miljöbalkens bestämmelser.

Emellertid konstaterar domstolen att sökandena har presenterat en omfattande och komplicerad utredning om äganderätten. T G har av naturliga skäl bemött denna utredning. Detta är något som också måste beaktas vid bedömningen.

Mot bakgrund av de överväganden som redovisats ovan finner domstolen sammanfattningsvis att T G ska tillerkännas rättegångskostnader med 80 000 kr exklusive mervärdesskatt för ombuds arbete och tidsspillan, 3 000 kr för ombuds utlägg och 6 000 kr exklusive mervärdesskatt för partssakkunnig. Totalt inklusive mervärdesskatt ska ersättningen uppgå till 111 250 kr, varav 22 250 kr avser mervärdesskatt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 3 (DV425)

Överklagande senast den 22 september 2015.

Johan Svensson

Ingrid Johansson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Johan Svensson, ordförande, tekniska rådet Ingrid Johansson, tingsfiskalen Elin Samuelsson samt den särskilda ledamoten Monika Jenssen.